

Foto: Mana Kaasik

Foto: Wine Diamond

NR 16 SÜGIS-TALV 2022 Loov Eesti

KULTUURIKOOSTÖÖ UKRAINA SÕJA KONTEKSTIS » LOE LK 4

Kultuuri jälg keskkonnale on mõtteviisi küsimus

Tõnu Karjatse
ERR

Kogu maailma kahe aasta eest seisnud koroonapandeemia, tänavu puhkenud sõda Euroopas ja see läbi võimendunud energiakriis on keskkonnahoiu ning kliimamuutused tagaplaanile tõrjunud. Kliimamuutustest on räägitud aastaid, kuid kõik riigid maadlevad uute kriisidega ja energiaprobleemi lahutamatu seos tööstuslikust tegevusest tingitud üleilmse soojenemisega on pigem ebamugav teema, mida saab selle haaramata tõttu ka vaikselt eirata.

Kultuuris tegeldakse kliimaprobleemidega ilmselt enam kui ajakirjanduses – murest keskkonna ja looduse vastupidamise pärast on kantud ridamisi kunstinäituseid, ka tänavuse PÖFFi kavas leitud kõnekaid ja puudutavaid dokumentaale, mis selle teemaga tegelevad. Need on mõned näited loominguilisel tasandil, rohemõtte elluviimiseks on aga vaja eelkõige organisatoorset koostööd. Seni on see vabatahtlik, pigem mõtteviisi kui suuniste küsimus.

Kultuuri- ja spordivaldkonna keskkonnamõju uuring

Samal ajal ei istu jõude ka riik – novembri esimestel nädalatel esitles Kultuuriministeerium kultuuri- ja spordivaldkonna keskkonnamõju jalajälje uuringut. Ministeeriumi kultuuriväärtuste osakonna juhataja **Mihkel Kaevats** ütles, et Eesti on sellel uuringuga avangardis, uuringu tulemused aitaks valdkonna valupunkte kaardistada ja teha ka ettepanekuid Euroopa tasemel.

Nii näiteks püüab Eesti saada Euroopa Liidu rahastatud rohepöörde meetmeisse ka sihtasutused, mille ökoloogiline jalajalg just halduskulude tõttu on kõige suurem. Elekter, küte, materjalikasutus, transport, jäätmete teke – see kõik tähendab keskkonnakoormust, mida saab hea tahtmise juures vähendada. Kui kultuurivaldkonnad panevad seljad kokku ja

annavad tootjatele ning turule märku, et enam ei telli näiteks PVC-postreid, suuri plagusid linnaruumi, ei kasuta mürgist trüükivärvi ega mürgiseid puhastusmaterjale, peab lõpuks ka tootja sellega arvestama ja ümber koanema.

Kaevats tõdes, et organisatoorset tasemel tehakse esimesed sammud keskkonnahoiu praegu hoopis kulude kokkuhoidmiseks – ruumide soojushoiu tõhustamine, mõistlikum autokasutus, plastnõude loobumine jne. Pikem plaan nõuab aga tuge väljastpoolt ja selleks ongi keskkonnajalajälje uuring esimene samm. Üksikutele loojatele ei hakka riik suuniseid andma ja neid see uuring ka ei käsitle, kinnitab Kaevats. See, millise jälje ta maailmale jätab, on ikkagi eelkõige looja ja ta uskumuste küsimus. Elustiil ja mõtteviis. Kaevats tõdes, et hiljem saaks ka tegevustoetusi siduda keskkonnahoiuootustega, kuid eelkõige tuleb organisatoorset tasemel alus luua. Ainuüksi Kultuuriministeeriumi alluvuses on 51 asutust, millel ka palju kinnisvara, ja sealt saaks alustada.

Energiasääst nõuab investeringuid

Eesti Etendusasutuste Liit liitus septembris Rohetiigri projektiga, mis ühendabki ettevõtteid ja organisatsioone, kes soovivad muuta majandust keskkonnasäästlikumaks ja kestlikumaks. Etendusasutuste liidu juht **Harri Ausmaa** ütles, et Rohetiigris toimuv koostöö aitab moodustada ka ühiseid ettepanekuid riigile, kuidas kultuurivaldkonda keskkonnasäästlikumaks muuta.

Ausmaa tõdes, et „nokk kinni, saba lahti“ olukorda ei peaks pelgama, sest kõik rohepöördesse panustatud investeringud teenivad end aastatega tasa. Kõige keerulisem on etendusasutustel leida vahendid, millelt suuremaid investeringuid teha. Kümnetesse miljonitesse eurodesse ulatuvadki summad, mis läheksid teatri- või kultuurimajade renoveerimiseks energiatõhusamaks ning energia-

kulukate tehnikaparkide väljajahetamisele. See on kallis, aga selle tõhusust võib näha juba järgmise kuu energiaarvel.

Ka **Kristiina Alliksaar** sihtasutusest Teater Vanemuine tõdeb, et säästliku ja kvaliteetse valguspargi vajadus on teatritel ja etendusasutusel kõige suurem. Kuna mahud on kolme maja peale väga suured, vahetab Vanemuine valgusparki välja sammhaaval, kinnitab Alliksaar. Koroonapandeemia tõi esiplaanile kultuuriasutuste ventilatsiooniküsimuse, mis viib samuti energiatarbimise juurde. Alliksaare sõnul kaalub Vanemuine liitumist Inglismaalt 2007. aastal alguse saanud mittetulundusplatvormiga **Julie's Bicycle**, mis võimaldaks laiemal tasandil võrdlusmomenti ja aitaks koostiste samasuguste etendusasutustega leida lahendusi energiasäästule ning ökoloogilise jalajälje vähendamisele. Kuna Vanemuisel ressursse uuslavastuste tarvis napib, peab igal võimalusel arvestama keskkonnasäästliku mõtteviisiga, tõdeb Alliksaar.

Taaskasutus on au sees

Rahvuskooper Estonia kommunikatsioonijuht **Marion Leppik** kinnitab, et mida enam on teater taaskasutanud, seda väiksem on olnud ka uuslavastuste eelarve. Mängukavast maha läinud lavastustest taaskasutatakse kõike, mida vähegi saab. Iga uuslavastuse kunstnik peab esmalt läbi vaatama Estonia laod ja mõtlema, milliseid kostüüme, jalatseid, dekoratsioone saaks oma etenduses uuesti kasutada. Vanu kostüüme ja rekvisiite müüb Estonia ka igal aastal teatrilaadal, et neid mitte prügikasti visata.

Eesti Kunstnike Liidu president **Elin Kard** ütles, et kui jätta kõrvale need kunstnikud, kes ongi pühendunud ökoloogia teemadele, siis valdav osa kunstnikest on järginud rohemõtet juba olude sunnil. See väljendub materjalide ja töövahendite leidmises ning taaskasutuses. Kui läinud aastakümnetel on põhjuseks olnud nende halb kätte-

saadavus või liiga kõrge hind, siis praegu on taaskasutuse põhjused peamiselt majanduslikud ja säästlikkusest tingitud. Eriti võimaldavad säästlikkust suuremad näituseprojektid ja installatiivsed teosed. Avalikku ruumi tellitavates kunstiteostes rohenõuet sees pole, kunstnik peab arvestama hoopis vastupidavuse ja madalate ülalpidamiskuludega. Kard tõdeb, et üha enam soovivad avaliku ruumi kunstiteose tellijad, et kunstnik lähtuks väärkatest ja kestvatest materjalidest ning arvestaks keskkonnamõjude ja kvaliteetse linnaruumi kujundamise põhimõtetega.

Biomaterjalid on tõusev suund

Arhitektide seas on roheema olnud juba aastaid tähelepanu all. Arhitekt **Margit Mutso** sõnul arvestatakse hoone ökoloogilise jalajäljega kogu selle elukaare jooksul – materjali tootmisest ehitise utiliseerimiseni. Arvesse võetakse ka ehituse kasutamiseks vajaminev energia – näiteks auto- kütuse kulu seoses ehitise asendiga linnaruumis. Arvutusi, kus kogu hoone elukaar oleks paberil, keegi ei tee, sest sellist kohustust pole. Igapäevase ehituse juures mängivad rolli nii ehituse maksumus kui ka veendumused ja harjumused, tõdes Mutso. Euronõuete kohaselt tuleb uued majad projekteerida A-klassile vastavalt, see tähendab väga head soojapidavust, mida kompaktsem, seda parem, ja puudujääv osa kompenseeritakse päikesepaneelidega. Mutso nendib, et üks ta natuke rohepesu ole, sest vaadatakse vaid hoone energiatarbimist (näiteks jääd sauna projektist välja, saad kohe parema tulemuse), ehitusmaterjale, muud aga mitte. Mutso hinnangul pole seetõttu meil ka tehtud suuremat hüpet puitehitiste suunal, mis on kindlasti üks väiksema jalajäljega ehituskonstruksioone. Ökomaterjalid on praegu ka mõnevõrra kallimad, nendib Mutso. Eestlased arenda-

vad praegu näiteks seensoojustuspaneeli, kus puitjäänused on seotud seeneniidistikuga.

Eesti Disainerite Liidu presidendid **Ilona Gurjanova** sõnutsi on biomaterjalide disain üks tõusvaid suundi üle maailma. Samas peaks sellega tegelema pigem materjali arendajad – insenerid. Pudelikael asub seal, kus katsetuste faas peab üle minema suurtootmiseks. Disainerid tegutsevad omapäi, kuna neil pole aega oodata, millal soovitud materjalid, olgu selleks isepäranevad seenevõrgustikust interjöörielementid või ananassist ja vetikatest kunstnahk, materjalikogude andmebaasi jõuab.

Eelistame keskkonnasõbralikke materjale

Tekstiilidest on kõige keskkonnasõbralikumad monomaterjalidest valmistatud tekstiilid. Selleks et rõivas ei kortsuks ega kuluks, on tekstiilile rõivatööstustes aastakümneid lisatud kunstmaterjale. Seega tuleb siin nõustuda teatud muudatustega igapäevaelus. **Reet Aus** on olnud moe tööstusliku taaskasutuse pioneeriks mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas, kinnitab Gurjanova. Tööstuslik taaskasutus tähendab, et rõivaid toodetakse tootmiseelsetest kangajääkidest. Tootismudel UPMADE® on teaduslik ja selle töötas Aus välja koos Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskusega. Koostöös Euroopa Komisjoniga valmistatakse kliimaneutraalse ühiskonnamudeli saavutamiseks ka tekstiilitööstuses. Esimeseks sammuks on tekstiilijäätmete kohustuslik eraldamine muust prügist aastaks 2025. Siin ongi peidus see, mida me igaüks ise saame ära teha, et planeeti hoida – prügi sorteerimine, papptopsidest loobumine, keskkonnasõbralike materjalide eelistamine, tuled kustutamine jne. Suured muutused saavad alati alguse väikestest sammudest – keskkonnahoid on elustiil ja mõtteviis ehk siis ka igaühe sisemise kultuuri küsimus.

PARIMAD PALAD

Andrei Liimets:
filmitootjaid
pitsitavad raha-
kotirauad
dikteerivad
eos tõsiasja,
et säästlikud
püütakse olla
kõiges, milles
võimalik
Lk 5

Karl-Joosep Pärtel:
rohetehnoloogia
lahendused
peavad olema ka
majanduslikult
mõttekad
Lk 2

Juhtkiri

Mõtteviiside muutus ja säästlik majandamine

Klassikud ütlevad, et ühtki head kriisi ei saa jätta kasutamata, et sellest väljuda edukamana.

2022. aastal oleme mitmete globaalsete kriiside mõjuväljas – energiakriisi, kliimakriisi, sõda Ukrainas, teadmatus koroonavii-ruse arengute osas. Seda loetelu on võimalik jätkata, kuid vahest on probleemide püstitamise kõrval mõttekam sõnastada väljakutsed, mis näitaks meile kätte sihid, kuhu suunas edasi ja mida saame ise ette võtta.

Lähtudes kultuuri- ja loomemajanduse valdkonnast on siin suurimad väljakutsed:

COVIDi tagajärgede likvideerimine, sest teame, et enim on kannatanud kultuuri- ja loomemajanduse valdkond. Kõik peamisem Euroopa Liidu toetusmeetmed on selle märkinud üheks prioriteetseks tegevussuunaks ja nii oleme Loov Eesti projektides panustanud koroonajärgelise leevendamisele.

Koroonajärgelise likvideerimise toetamist on pidanud oluliseks ka Eesti arengukoostöö fond, mis rahastanud Loov Eesti projekte Gruusias ja Moldovas. Veel aasta tagasi kehtinud koroonapiirangute ajal laiendasime oma veebipõhist inkubatsiooniprogrammi PESA Virtual Academy ja koostasime ka disainiettevõtete ekspordiprogrammi. See programm on osutunud äärmiselt populaarseks Gruusia ja Moldova disainerite hulgas ning pakunud ka meile rohkelt positiivseid emotsioone. Miski ei paku projektijuhile rohkem rahuldust kui silmaga nähtavad tulemused. Gruusia disainerite edu Eesti disainiturul on märkimisväärne, praegu võib mitmest Tallinna disainipoest leida Gruusia disainerite tooteid.

Euroopa digipööre on kindlasti väljakutse, mis koroonast mõjutatuna sai tuule tiibadesse.

Kultuuri- ja loomemajanduse sektori digitaliseerimine on teinud märgatavaid edusamme. Nagu seeni pärast vihma tekib aina uusi digiteenuseid. Erinevate valdkondade digitaliseerimisele ja töötajate oskuste täiendamisele oleme oma projektides suurt tähelepanu pööranud.

Ukraina toetamine on pea kõigi eluvaldkondade fookuses. Loomemajanduse valdkonnas saame me panustada läbi programmide, mis mõeldud sealsete loomeetevõtete toetamiseks, ja tegevustega, mis suunatud Ukraina sõjapõgenikele.

Rohetehnoloogiate väljakutse, mis nõuab tähelepanu ja tööd ning sai energiakriisi valguses turbo kiirenduse. Rõõm on tõdeda, et kultuuris ja loomemajanduses on see teema väga loovalt ja loomulikult vastu võetud. Jätkusutlik disain, keskkonnasõbralikud festivalid, taaskasutus ja uuskasutus on muutumas igapäevaseks.

Digitaliseerimine ja kliimakriisi leevendamine on ka Loov Euroopa programmi prioriteetideks. Selles lehenumbris oleme peatähelepanu alla võtnud selle, kuidas erinevad kultuuri- ja loomemajanduse valdkonnad saavad olla keskkonnasäästlikumad. Võimalusi selleks on erinevaid: alates ehitiste renoveerimisest energiatõhusamaks kuni biomaterjalide loomise ja taaskasutamiseni. Järjest sagedamini kõlavad küsimused, kuidas oma ettevõtmise jalajälge täpselt mõõta ja selle kaudu tootmist ka hinnastada, millist meetodikat selleks kasutada. Seni veel ühtset, kõigi asjaosaliste poolt tunnustatud meetodikat pole.

Ka Eesti riik pöörab kultuurivaldkonna keskkonnasäästlikkusele suurt tähelepanu ja on alustanud ettevalmistustega, mis võimaldaksid kunagi hiljem näiteks ka sihtasutuste tegevustootusi keskkonnahoiuootustega siduda.

Mahekultuurne ja keskkonnasäästlik mõttelaad ja elustiil peavad saama domineerivaks, ainult nii saame me hoida kõike seda, mis on meile kallis ja väärtuslik, ning püüda seda ka järeltulevatele põlvkondadele.

Eva Leemet, Loov Eesti tegevjuht

Foto: Jana Laigo

Loov Eesti leht

Peatoimetaja: Tiiu Allikmäe
Väljaandja: Loov Eesti, Telliskivi 60a, Tallinn
Tegevjuht: Eva Leemet
Tel: 501 2558
info@looveesti.ee
www.looveesti.ee

Ajalehe kujundas Delfi Meedia erilahenduste ja sisuturunduse osakond

www.looveesti.ee

Rohetehnoloogiad tulevad keskkonnasäästus appi

Tiiu Allikmäe

LOOV EESTI

Meie igapäevases kõnes kohtab aina sagedamini mõisteid jätkusutlikkus ja keskkonnasääst. Erilist tähelepanu pööravad keskkonnasäästule disainerid ja iduettevõtjad. Uurisime rohetehnoloogiate ettevõtjalt ja investorilt Karl-Joosep Pärtelilt, kuidas selle valdkonna ettevõtted aitavad kaasa meie elukeskkonna säilitamisele.

Millega rohetehnoloogia ettevõtted peamiselt tegelevad?

Tegemist on lahendustega, mis võrreldes praegu kasutusel olevate teenuste ja toodetega vähendavad oluliselt keskkonnale tekitatavat mõju. Arvestades, et 2050. aastaks on kõik riigid ja tööstused kliima-neutraalsed, võime neid lahendusi näha igas valdkonnas ning võtta võrdluseks IT, mida oli esmalt mõnes sektoris enam näha, kuid mis nüüd saadab meid igal sammul. Rohetehnoloogiad võime leida näiteks materjalide kujul, asendamas plaste ja toksilisi ühendeid, põllumajanduses, toidu tootmises, energeetika valdkonnas, säästlikemates veetehnoloogiates ja mujal.

Kokkuvõttes on oluline, et tegemist ei oleks ainult keskkonda säästva, vaid ka majanduslikult mõtteka lahendusega. Parimad näited hoiavad näiteks energia ja toormaterjali kasutuses kulud kokku või suudavad funktsionaalsete omaduste poolest paremad olla kui traditsioonilised valikud.

Millisel kohal on rohetehnoloogiad praegu investorite silmis?

Mõne viimase aasta jooksul on investorid hakanud märksa enam rohetehnoloogiatesse investeerima, rohefondide mahud on teinud 2020. ja 2021. aastal väga suure hüppe. Võib öelda, et lõpuks on see teema jõudnud peavoolu, sest rohetehnoloogiate sektor on kõige kiiremini kasvav Euroopas.

RAIKU pakendimaterjal on ühtviisi nii keskkonnasäästlik kui ka ilus.

Foto: Andi Kokk

Investorid on ka kavalad, sest seda suunda tõukab tagant tugev globaalne kliimapolitika, valitsuste keskkonnasõbralike lahenduste rahastamine ja märgatavad regulatsioonid tootmise ja tarbimise jalajälje vähendamiseks. Seetõttu tekib vajadus uute toodete ja teenuste järele ning investorid teavad, et kui algaasis neid toetada, siis toovad need potentsiaalselt tulu mitukümmend aastat, sest kliimaprobleemid ei kao ära, pigem tekib neid aina juurde.

Kuidas haakuvad rohetehnoloogiad kultuuri- ja loomemajandusega?

Üks ühele neid valdkondi ei võrdleks, kuid ka kultuuri- ja loomemajanduses on näha üha enam jätkusutlikkust ja selle kajastamist. Osa rohetehnoloogiad annab uusi võimalusi arhitektuuriliste ja disainlahenduste jaoks, seenepõhisest nahast kuni 3D-printimiseni. Mõneti aitavad need lahendused ka kultuuri säästa, kui räägime oma loodusest kui kultuuripärandist.

Lisaks on kultuuri ja loomingu nautimiseks vaja asutusi, millel on suured ülalpidamiskulud, ning seejuures saab efektiivsemad ja keskkonnasõbralikke ehitusmaterjale ja energialahendusi kasutada. Samuti oleme näinud, et kultuuri- ja loomemajanduse pealt on kriisides kokku hoitud, nii et kui peame aina enam kulutama kliimaprobleemide tagajärgedele, siis aitavad rohetehnoloogiad pikas plaanis ka selle sektori toetust hoida.

Sinu ettevõtte RAIKU võitis 2020. aastal globaalse Creative Business Cupi. Kuidas ettevõttel läinud on?

RAIKU võiski olla heaks näiteks, kus on ühendatud looming, ilus disain ja keskkonnasõbralikkus. Loomemullikile asendamiseks täiesti uudet 100% naturaalselt puidust pakendimaterjali, mis on ka tugeva kaitsega. Oleme üks ressursiefektiivsemad näited maailmas toormaterjali kasutuse poolest, sest suudame ühest kuupmeetrist puidust teha 15 kuupmeetrit pakematerjali. Siiani läheb meil väga

hästi, oleme sel aastal saanud esimesed tehnoloogiad tööle ning kaasanud ettevõttesse ca miljon eurot. Meil on tugev inseneride meeskond ja mitu välist arenduspartnerit, kes kõik töötavad parasjagu tehnoloogia arenduse peal, ning tunneme tugevat toetust ettevõtluskeskkonna, klientide ja Eesti riigi poolt. Tegelikult alustasimegi äsja esimeste tellimuste täitmist, nii et kel võiks ilusat ja kaitsvat pakendimaterjali vaja minna, võtke aga ühendust!

Teine sinu osalusega ettevõtte Myceen jõudis sel aastal samal võistlusel esimese viie hulka. Myceen võitis ka Eesti disainiauhindadel parima elukondliku disaini kategoorias. Tutvusta palun ka seda lahendust.

Myceen kasutab looduse enda tehnoloogiat, et asendada probleemseid materjale meie ümber. Ettevõtte loob süsiniknegatiivseid materjale, kombineerides seeneniidistiku erinevate tööstusjäätikutega, näiteks saepuruga. Tulemuks on väga tugevad materjalid, millel on ka head soojapidavuse ja akustilised omadused, mis on tõestatud TalTechi spetsialistide poolt. Need materjalid kasvavad ise kokku ainult 25 kraadi juures ning sinna ei pea näiteks liime ja muid keemilisi ühendeid lisama, kuna seeneniidistik teeb meie eest selle töö ära. Kusjuures tootmisprotsess on nii efektiivne, et seob rohkem süsinikku, kui kogu tootmine emiteerib, ehk mida suuremaks Myceen kasvab, seda väiksem on ettevõtte jalajalg! Praegu toodab ja turustab ettevõtte disaintooteid ning arendab paralleelselt ehitusmaterjale masstootena.

Millist tulevikku näed rohetehnoloogiatele kultuurivaldkonnas?

See on inimeste loovuse küsimus – nagu eelmiste näidete põhjal näha, siis saab rohetehnoloogiad ühendada loominguga ja erinevate valdkondadega, nii et miks mitte ka kultuuris?

Myceeni valgustid võitsid sel aastal Eesti disainiauhinna elukondliku disaini valdkonnas. Kasutatud pole liime ega muid kunstlikke materjale, loodus ise kleebib osad kokku.

Foto: Kristjan Mõru

Moldova disainibränd Tromigou toob inimesteni positiivseid emotsioone armsate puidust mänguasjadega.

Foto: Juhan Riistop

Uued disainid ja materjalid Gruusiast ja Moldovast

Tiiu Allikmäe
LOOV EESTI

Läbi aastate on Loov Eesti Välisministeeriumi arengukoostöö projektide toel edendanud loomemajandust Gruusias ja Moldovas – korraldanud koolitusi, seminare, mentor-sessioone ning seadnud paika disainiettevõtete ekspordiplaane. Kirsi tordil meie programmis osalevad ettevõtjatele on osalemine Tallinnas Disaininädala raames toimival Disainitänava turul, kus saadakse esimesed kogemused oma toodete sobivusest Euroopa turule.

Sel korral osales Disainitänaval kaks disainerit Moldovast ja viis disainerit Gruusiast. Väljapanek oli mitmekesine ja värvikirev – esindatud olid nii naiste- kui ka lasterõivad, keraamika, ehted ning aksessuaarid. Eriline edu saatis Gruusia brändi Altersocks lõbusaid sokke.

Nii Gruusia kui ka Moldova disainerid on väga motiveeritud oma toodete esindamisest Euroopa turudel, sestap tehakse ka aktiivset tööd siinsete edasimüüjate leidmisel. Meil on hea meel tõdeda, et nii mõnigi bränd on leidnud oma koha Eesti kaupluste riivilitel – Kaleisi minimalistlikud ja samas julged hõbeehetd, Altersocksi sokid, Spillow' draakonitist inspireeritud lasterõivad ja teised tooted leiavad kindlasti oma tee ka Eesti tarbijate südamesse.

Paralleelselt disaineritele suunatud tegevustega oleme tegele- nud ka start-up'ide arendamisega mõlemas riigis. Programmi PESA Virtual Academy toel on oma fookust seadnud mitukümmend alustavat ettevõtjat. Parimad neist on saanud külastada konverentsi Latitude59 Tallinnas ja näidata end

Gruusia bränd Wine Diamond kasutab ehte valmistamisel veinianumate põhja jäänud sadet.

Foto: Wine Diamond

Gruusia brändi Kaleisi minimalistlikud ehted on leidnud koha juba ka Eesti kaupluste riivilitel.

Foto: Kaleisi

Kopenhaagenis toimival iga-aastasel võistlusel Creative Business Cup. Üks huvitavamaid projekte sellest hooajast oli Wine Diamond, kes väärindab veinianumate põhja jäänud sadet kaunisteks kristallideks, millest valmistavad väga omanäolised ehted.

Rahvusvahelisele turule saab minna vaid siis, kui sul on piisavalt teadmisi, oskusi ja mis kõige tähtsam, õige mõtteviisi. Uuendustele suunatud mõtteviisi aitas kujundada konverents Creative Entrepreneurship Academy: Scouting for Innovations, kus eksperdid nii Eestist kui ka Gruusiast selgitasid, kuidas leida uusi ideid, aru saada, millised neist on väärt elluviimist, ja rääkisid erinevate valdkondade innovatsiooni trendidest.

Digitaliseerimine on trend

Tiiu Allikmäe
LOOV EESTI

Sellist kampsunit nagu pildil pole tegelikult olemas. Disainer Liis Tiisvelt kujundas selle Tartu Loomemajanduskeskuse juhi Külli Hanseni selga keskuse logost lähtuvalt. Ajakirja Vogue andmetel on viie aasta pärast 30% meie riietusest digitaalne ja nii ei pea enam iga efektse pildi saamiseks poodi jooksuma, kõrgmoe saab endale selga ka digitaalselt. Lisaks põnevatele lahendustele võimaldab digimood ka keskkonda säästa, väidetavalt säästab digimood 97% CO₂.

Selle ja paljud teised Euroopa põnevad kultuuri-, turismi- ja haridusvaldkonna digilahendused leiab helalt creative digital transformation.eu.

Tartu Loomemajanduskeskuse juht Külli Hansen „kannab“ digikampsunit, mille disainis Liis Tiisvelt ja valmistas Scopus Studio.

Foto: Maria Kilk

Loov Eestil on Erasmus+ projektis koostöös oma Euroopa partneritega valminud kultuuri-, turismi- ja haridusvaldkonna juhtidele ja töötajatele mõeldud koolitusmoodulid oma organisatsiooni või ettevõtte digimuudatuse käivitamiseks. Veebikoolitustele registreerumine on avatud ja moodulitest saab kasutada just neid, mis huvi pakuvad, kõikide läbimine pole kohustuslik. Et koolitustest maksimaalset kasu saada, soovime kindlasti läbida moodul 7, mis aitab selgitada uute oskuste kasutamist oma äri edendamiseks. Koolitusmoodulite meetoodika on Erasmus+ kutsehariduse pilootprojekti DeuS raames välja töötatud ja toetatud väljakutsepõhine meetoodika, mida saab läbida interaktiivsel ideede jagamise Padletil.

Jaanuaris lisanduvad moodulitele veebiseminarid, mis käsitlevad digimaailmas toimetamiseks vajalikke pehmeid oskuseid.

Projekt Creative Digital Transformation pakub koolitusi kultuuri-, turismi- ja haridusvaldkonna digitaliseerimiseks.

Loovus aitab turismil uusi võimalusi leida

Tiiu Allikmäe
LOOV EESTI

Nii turismi- kui ka kultuuri- sektor olid COVID-19 kriisis ühed suurimad kannatajad. Kuidas aidata neil jälle järje peale saada? Alustasime koos oma Euroopa partneritega projekti Off the Beaten Track, mis panustab just turismiettevõtjate koolitustele ja uute võimaluste leidmisele.

Tuues kokku loomemajanduse, kultuuri ja turismi ning kasutades disainimõtlemise meetoodikat, oleme võtnud

eesmärgiks tugevdada nende täiskasvanud naiste (30+ aastat) tööalast konkurentsivõimet, kellel on oht kaotada või kes on kaotanud

töö ja sissetulekud COVID-19 pandeemia tagajärjel. Panustame suhete loomisele eri riikide naiste vahel, soodustame informaalset õppimist, pakume mentoreid, kasvatame digipädevust, et võimaldada ebasoodsamas olukorras olevatel naistel paremini toime tulla elu ja töö ühendamisega ning motiveerida neid osalema säästvas arengus. Peamised tegevused algavad uue aasta alguses, rohkem infot lehel offthebt.eu.

Projekti meeskonnas on Materahub (Itaalia), Destination Makers (Itaalia), Loov Eesti (Eesti), Inmedia Solutions SL (Hispaania), Associació 50a50 (Hispaania), Košice – Turizmus (Slovakkia).

Kultuurikoostöö Ukraina sõja kontekstis

Heili Jõe

KULTUURIMINISTEERIUMI
EUROOPA LIIDU ASJADE NÕUNIK

Sõda Ukrainas on rahvusvahelises kultuurikoostöös nii Euroopa kui ka Eesti jaoks toonud kaasa uue olukorra ja uued rõhuasetused.

Lõppeva aasta kultuurivaldkonna arutelusid on nii liikmesriikide vahel kui ka laiemalt rahvusvahelistes organisatsioonides ilmestunud arvukad ühisavaldused Ukraina riigi, kultuuri ja kogukonna toetuseks ning Venemaa agressiooni hukkamõistuks. Nüüdseks on need juba tuntavad ka erinevates Euroopa Liidu programmides ja algatustes, milles on oma roll ka Eestil.

Euroopa Liidu toetus Ukrainale vormus sel suvel Euroopa Ülemkogu otsusega anda Ukrainale tulevikuperspektiiv – Euroopa Liidu kandidaatriigi staatus. Eesti on Ukrainat selles protsessis aktiivselt toetanud ja toetab jätkuvalt, näiteks jagades oma ekspertkogemusi vajalike reformide läbiviimiseks. Ukraina eesmärk on jõuda liitumisläbirääkimisteni niipea kui võimalik.

Kultuuri- ja meediasektoris on sõja esimestest päevadest alates samuti aktiivselt otsitud võimalusi Ukraina aitamiseks. Lugematuid näited kultuuriorganisatsioonide algatustest on nüüdseks pea võimatu kokku lugeda. Teatava ülevaate koondab veebiplatvorm

Kultuuriministeriumi kohanemisprogrammi peremoodul aitab saabujatele Eesti kultuuri tutvustada.

Foto: Kultuuriministerium

Creatives Unite (creativesunite.eu), kust saab jooksvalt infot uutest algatustest üle Euroopa.

Riik on abi pakkumisel lähtunud Ukraina esitatud konkreetsetest soovidest. Kultuuriministeriumi suhtlus Ukraina kolleegidega on selles osas olnud üsna tõhus, eriti seoses informatsiooni kaitsmise ja Venemaa propagandakanalite pii-

ramisega Euroopa Liidus tervikuna. Nüüdseks ongi olulisemate Vene propagandakanalite suhtes kehtestatud sanktsioonid Euroopa Liidus tervikuna ja Eesti töötab sel suunal edasi.

Lisaks on kultuurivaldkonna peamised koostöökohad Ukraina sõja kontekstis välja toodud 29. juunil 2022 kümne riigi allkirjasta-

vat Lvivi heade kavatsuste deklaratsioonis, millega liitus ka Eesti. Ühiselt lepiti kokku Ukraina meediasektori toetamises, eriti seoses Venemaa propagandakanalite levikuga. Samuti tuuakse deklaratsioonis välja Ukraina materiaalse ja immateriaalse kultuuripärandi kaitsmine, säilitamine ja digitaliseerimine. Peamisteks väl-

jakutseteks on kunstiteoste evakueerimine ning andmete säilitamine ja registreerimine digitaliseerimise ja registreerimise digitaliseerimine, et vältida edasist ebaseaduslikku kaubitsemist. Selles valdkonnas toimub Euroopa Liidu tasandil juba tihe koordineerimine. Uues Euroopa Liidu kultuurivaldkonna tegevuskavas aastateks 2023–2026 on Ukraina kultuuripä-

randi kaitse eraldi fookusena välja toodud. Kolmanda teemana viitab Lvivi deklaratsioon Ukraina toetamisele rahvusvahelistes organisatsioonides.

Kultuuriministerium on jätkuvalt aktiivses suhtluses Ukraina kolleegidega, püüdes tulla vastu Ukraina soovidele ja vajadustele nii palju kui võimalik. Seisame ka selle eest, et olulised koostöövaldkonnad oleksid võimalusel kajastatud Euroopa Liidu programmides.

Septembri keskpaigas avas Loov Euroopa programm eraldi taotlusvooru, mille eesmärk on aidata nii Ukraina loovisikuid kui ka kultuuriorganisatsioone väljaspool Ukrainat ning valmistada Ukraina kultuuri- ja loomesektori sõjajärgseks taastumiseks. Taolised algatused ei ole enam erandiks.

Ka Eesti mitmed loomesektori esindajad ja kultuuriasutused on avaldanud soovi olla kaasatud Ukrainat toetavates projektides. Hetkel on samuti uuendamisel Eesti ja Ukraina riikidevaheline kultuuri koostööprogramm, mis annab täiendavaid võimalusi kahepoolseteks suheteks.

Vähetahtis ei ole Kultuuriministeriumi pakutav lõimimis- ja kohanemisprogramm siinsele Ukraina kogukonnale. 2023. aastaks plaanib Kultuuriministerium eraldi taotlusvooru „Ukraina keele- ja kultuuriruumi toetamiseks“, mille eesmärk on tagada Ukraina sõjapõgenikele võimalused hoida sidet ukraina keele- ja kultuuriruumiga.

Uudismedia fookus Euroopa Liidu programmides

Heili Jõe

KULTUURIMINISTEERIUMI
EUROOPA LIIDU ASJADE NÕUNIK

See, et uudismedia on eraldi fookusteema Euroopa ainukeses kultuuri- ja audiovisuaalmeedia sektoriga pühendatud programmis Loov Euroopa, pole valdkonna jaoks ilmselt enam uudis. Esimesed toetusvoorud ajakirjanduspartnerlusteks, meediakirjanduse arendamiseks ja koostööks riikide meedianõukogude vahel avati 2022. aastal ning projektidki on nüüdseks töös. Üheks näiteks on Delfi osalusel veebipõhine uudiskiri Tulipunkt: Euroopa (europeanfocus.eu), kus eri riikide toimetused iga nädal roteeruvad ja Euroopat puudutavaid uudiseid eri keeltes jagavad.

2023. aastal pakub Loov Euroopa programm jätkuvalt võimalusi rahvusvaheliseks koostööks meediamaajade ja toimetuste vahel. Meediasektorit toetatakse

ka teistest Euroopa Liidu programmide, nagu Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni programm „Euroopa horisont“ või programm „Digitaalne Euroopa“. Viimase alt on hetkel avatud taotlusvoor digitaalse meedia andme-ruumi lahenduste loomiseks. Tervikülevaate toetusvõimalustest annab Euroopa Liidu keskne taotluste ja toetuste platvorm **EU Funding and Tender Portal**.

Uudismedia sektorile kesken- dumine Euroopa Liidu tasandil on pigem viimaste aastate trend, kuid nüüdseks on see leidnud kindla koha ka Euroopa Liidu poliitilises agendas. COVID-19 pandeemia kogemus ja sõda Ukrainas on meedia rolli olulisust demokraatlike ühiskondade toimimises vaid kinnistanud. See ei tähenda sekkumist meedia sisuloomesse, vaid arutelusid selle üle, kuidas tagada kvaliteetse, sõltumatu ja mitmekesise meedia kättesaadavus ning meediamaajade jätkusuutlikkus digiplatvormide ajastul ja ajakirjanike kaitse.

Kõrgetasemelisteks aruteludeks on loodud Euroopa meediamaajade ja poliitikakujundajate jaoks foorum **European News Media Forum**, mis on toonud eraldi fookusesse sellised teemad nagu ajakirjanike kaitse, meediatööstuse uued ärimudelid ning innovatsioon. Kõigi kolme toimunud foorumi arutelusid on võimalik järele vaadata Euroopa Komisjoni kodulehelt.

Lisaks kogutakse andmeid ja analüüsitakse Euroopa Liidu tasandil meediasektorit regulaarselt. Loov Euroopa programmi alt rahastatud **Euroopa meediapluralismi monitooring** (cmpf.eu.eu/media-pluralism-monitor) kaardistab meediavaldkonna olukorda ja trende üle Euroopa liikmesriikide kaupa ning on heaks võrdlusmaterjaliks. Meediavabadus on alateemana integreeritud ka **õigusriigi olukorda kaardistavatesse regulaarsetesse aruannetes**, mis samuti on riikide kaupa kättesaadavad.

Debattidele, ülevaadetele ja analüüsidele on järgnenud ka konkreetsed algatused, nagu Euroopa Komisjoni soovitud liikmesriikidele ajakirjanike kaitse ja turvalisuse edendamiseks või juba õigusliku algatusena hiljuti avaldatud Euroopa meediavabaduse eel- nõu algatus.

Õigusriigi olukorda kaardistavad aruanded:

european focus

Loov Eesti toetab Ukraina loomeettevõtjaid

Sõjas oleva Ukraina riigi toetamine on aktuaalne teema. Loomemajanduse valdkonnas saame panustada läbi programmide, mis mõeldud sealsete loomeettevõtete toetamiseks, ja tegevustega, mis suunatud Ukraina sõjapõgenikele.

Loov Eesti on viimastel kuudel pakkunud House of Europe'i ellu kutsunud ettevõtlusprogrammis Eesti erialaekspertide mentorlust Ukraina loomeettevõtetele. Ettevõtjad on tuleviku suhtes optimistlikud ja teevad plaane, kuidas oma toodete ja teenustega Euroopa turule laieneda.

Positiivne ellusuhtumine ja selged eesmärgid aitavad neil hoida vaimset tervist ning pärast sõja lõppu kiirelt taastuda. Hoiame põialt, et see saabuks võimalikult ruttu, ja teeme kõik endast oleneva, et meie sõpru Ukrainas aidata.

Maailma saab paremaks muuta ka filmi enda abil. Kaader filmist „Homme saabub paradisi“, mis räägib toiduraiskamise vähendamise.

Foto: kaader filmist

Homme saabub paradisi

Andrei Límets

FILMIAJAKIRJANIK

Kliimakriis on sundinud vaatama paljusid tõtt kestlikumalt majandamise ja vähem tarbimisega. Ehkki lennunduse, suurtööstuse ja põllumajanduse kõrval on loomesektor väike kulutaja, ei jää ka filmitööstus puutumata küsimusest, kuidas säästlikumalt edasi.

Kui maailmakaardil on filmitööstus majandusest mikrokoopiline osa, siis kogu tootmisest moodustab Eesti filmitööstus omakorda pea olematu killukese. Keskkonaeetilistest küsimustest on siiski keeruline pääseda. Film on olemuselt kulu, sageli meelelahutuslikel eesmärkidel ja võrdlemisi pillaval viisil – suur osa võttepaikadest ja kostüümidest luuakse ühekordseks kasutuseks, võttemeeskondi tuleb sõidutada ja lennutada, toita ja majutada.

Eestis ei reguleeri säästvat filmitootmist ükski eeskiri, mis ei tähenda siiski, justkui oleks ökoloogiline jalajalg tootjatele võõras märksõna. Seda on arutatud üha sagedamini nii tootmis- kui ka Eesti Filmi Instituudi kontorettes. Praegu lähtub tootmisviis aga ennekõike ettevõtete enda sündamatussest ehk siis sellest, milliseid isiklikke väärtusi kodust tööle kaasa võetakse.

Muutused on sellegipoolest kui mitte juba kohal, siis vähemalt üle silmapiiri kihutamas. Mida enam on sihiks kaastootmised, kaasaloõmised rahvusvahelistes projektides ja suuremate filmide Eestisse meelitamine, seda keerulisem on paljude tootmisküsi-

Andrei Límets Foto: Mana Kaasik

muste hoolikast läbimõtlemisest hoiduda.

Euroopas on suund selge – suur osa filmirahasid on nüüdseks vähemalt mingil moel rohelisuse aspektiga seotud. Isegi kui põhjalikkuse ja järelevalve tase kõiguvad ja on veel võrdlemisi lapsekingades, küsitakse juba arendusprotsessis tootjalt sageli ka nii-öelda rohekava. Lihtsustatult: plaani selleks, kuidas filmi tootes võimalikult vähe laristada ja keskkonda reostada. Esimese praktilise sammu on Eestis ära astunud Tartu filmifond, kes hindab taotlustes 5% ulatuses säästlike ja roheliste lahenduste kasutamist tootmisprotsessis.

Eeskujud on olemas ka ookeani tagant. Teerajajana tuuakse sageli välja juba pea kahe kümnendi tagust koomiksikirjanikku „Ämblikmees 2“, mille võtetele palgati toona revolutsiooniliselt kõlav kestlikkuse koordinaator. Tolle eestvedamisel suunati üle poole kasutatud materjalidest taaskasutusse ja ligi 6000 söögikorra jagu

toitu kohalikesse varjupaikadesse. Väidetavalt säästeti erinevate praktikate kaudu umbes 400 000 dollarit, mis on küll murdosa filmi 200-miljonilise eelarvest, kuid näitas siiski teed, et kestlik mõtlemine ei pruugi kulusid suurendada, vaid vastupidi, vähendada.

Teooriast praktikasse

Eestis võib ligilähedaseltki sarnastest eelarvetest vaid und näha. Pitsitavad rahakotirauad dikteerivad eos tõsiasja, et säästlikud püütakse olla kõiges, milles võimalik. Eestlased on loomult kokkuhoidlikumad, suurriikide tootmisstiil meiega võrreldes oluliselt priiskavam, viitab Stellari produtsent Johanna Maria Paulson. Stellari all on valminud näiteks tänavune „Tagurpidi torn“, aga ka mitmed suured Eesti-Soome koostööd, nagu „Helene“, „Maria paradisi“ ja siinse piirkonna kohta mammut-eelarveline põnevik „Omerta 6/12“.

„Jätkusutlikkus on teemaks kõikide jaoks, kes välismaiseid koostööprojekte teevad ja Euroopa rahastusega kokku puutuvad,“ ütleb Paulson. Näiteks kultuuri- ja audiovisuaalvaldkonda toetavale Loovale Euroopale tuleb teha ülevaateid, mida tootmise loodussõbralikumaks muutmiseks ette võetakse.

„Mida päriselt ära tehakse, on teine asi,“ möönab Paulson. „Enamasti kehtib siiski sama põhimõte, mis igapäevaelus – toimetatakse enda mõistuse ja südametunnistuse järgi.“

Kestlikkuse teemalised vestlused kerkivad siiski pea iga välispartneritega seotud projektiga, sest nende rahastusallikaid mõjutavad roheküsimused otseselt. Et kliendid koputavad üha enam rohelisele südametunnistusele,

kinnitab ta Nafta Filmi produtsent Esko Rips. Lisaks tegevusele reklaamivaldkonnas on praeguses kontekstis iroonilise nimega Nafta Films vastutanud mitmete suurprojektide, nagu „Apteeker Melchior“, „O2“ ja Taaniga koostöös toodetud „Erna on sõjas“, eest.

Rips toob välja filmitegemise kätetud vastuolud – loomevabaduse ja säästlikkuse võimalikud kokkupõrkekohad. „Film on sageli piiride kompamine,“ viitab ta töisajale, et mida ehedamat pilti ekraanile luua, seda enam kulub selleks ka vahendeid. „Näiteks sõjafilmi jaoks paugutame paupadrunitega, mis pole kõige keskkonnasõbralikum tegevus.“

Sellegipoolest on Nafta Films just praegu läbi mõtlemas, kuidas oma projektide keskkonnamõju täpsemalt mõõta. „Mul on tunne, et hetkel on süsinikuheite hinnastamise endale selgeks teinud lennundus, kõik teised on algtasandil,“ ütleb Rips. „Loominguvaldkonnas on meil küll ees lääneriikide praktikad, aga oleme avastanud, et nende pakkujate hulk tekitab segadust.“

Ripsi hinnangul tõstatab see hulga küsimusi, kuidas omaenda jalajälge täpselt mõõta ja selle kaudu tootmist ka hinnastada. „Kuna Euroopas on üldse suur segadus metodoloogiaga, siis kõige suurem hirm on, et teeme Eestis oma meetodika ja numbrid näitavad, et süsiniku jalajalg on suur,“ mõtiskleb Rips. „Keegi teine mõõdab ja hinnastab teistmoodi ja saab läbi selle loosungi ning müügiargumendi. See on ärrisk.“

Eestvedamist oodatakse neis küsimustes ennekõike Eesti Filmi Instituudilt, kellel on läbi rahastustingimuste ka kõige suurem võimalus tootmispraktikaid mõjutada ja hindamisvahendeid välja pakkuda.

Hetkel ongi instituudil kavandamisel Interreg Euroopa projekt, mille sisuks on just tootmise rohelisemaks muutmise ja seeläbi ka konkurentsieelise saavutamise rahvusvaheliste projektide Eestisse toomisel.

„Tootjad ei ole vastu, et minna üle rohemajandamisele, aga üleminek vajab ressursse,“ hindab hetkeolukorda Eesti Filmi Instituudi juht Edith Sepp. Senised ideed on jäänud suuresti vahendite taha, tootmine on aga eri kriiside kuhjumisel üha kallimaks läinud ja paljude lahenduste kättesaadavus vähenenud. Selle kuristiku ületamiseks plaanitaksegi nelja-aastast projekti, mis hõlmaks ka põhjamaid ja teisi naabreid.

„Visioonidokumendis on kestlikkus sees,“ kinnitab Sepp, kelle nägemus valiti äsja kolmanda ametiaja vääriliseks. „See on meile koos uue peaekspertidega südame-teemaks, mis peaks ka rahastustingimustes sees olema. Üleöö ei saa seda nõuda, aga viie aasta möödudes peaks rohelisus olema normaalsus.“

Lapsekingadest rohesussidesse

Vahendite kiuste ei oota tootjad ka praegu käed rüpes. Nafta Films on näiteks sisustamas nii-öelda rohepealiku – *green officer*’i – ametikohta. Tema ülesandeks on olukorra hindamine ja lahenduste kujundamine – prügi sorteerimisest ja taaskasutuse juurutamisest rohelise kontori loomise ja partnerite mõjutamiseni. See vajab ka uut moodi mõtlemist, sest filmitootmises laieneb kontori mõiste kogu tootmisprotsessile, avab oma tegevust roheohvitseri rolli kandma hakkav Olga Hartšuk. Ettevõtte kontor on seal, kus filmimine parasjagu käib.

„Kestlikkusele on meie jaoks kolm mõõdet,“ loetleb Hartšuk. „Esiteks, kuidas ise käituvad. Teiseks, millist energiat kasutad. Ja kolmandaks, kuidas partnerid käituvad.“ Praegu on fookus veel esimesel. Kuna ettevõtte asub üüripinnal, on kontori taastuenergiat kolimine keeruline, aga võtteplatsil käiakse juba treileritega, mis töötavad päikesepaneelidega, ja tootmisautod sõidavad elektril. Palju sellest, mida igaühele südamele pannakse, on nüüdseks tootjate jaoks juba juurdunud. Kus võimalik, hoidutakse plastist ja ühekordsetest nõudest ja eelistatakse tootmisettevõtteid, kes kasutavad päris taldrikuid. Sorteeritakse prügi, vähendatakse paberi kasutamist, taaskasutatakse rekviiite. Istutatakse puud ja korvatakse oma süsinikukulu. Annetatakse ülejäävat toitu. Koondatakse võttegrupe vähemate autode või suisa bussitranspordi peale. Järgmised tehnoloogilised lahendused, mis asendaks näiteks vananenud diiseldiiselaateid, on paraku kulukad ja vajavad täiendavaid investeeringuid, mille tarbeks väikesel turul rammu napib.

Suuremaid väljakutseid ei lahenda päevapealt ka ükski uus filmitehnoloogia. Tootjad on sageli suure rahalise ja ajalise surve all. „Võtted algavad roheliselt, aga ei pruugi roheliselt lõppeda,“ sõnab Sepp. Välised tingimused on aga pidevas muutumises. Elektriauto-üleleminek võib olla ühel hetkel visiitkaardiks, aga järgmisel kerkiivate hindade tõttu juba takistuseks. COVID-19 lõi lühikese ajaga sassi suure osa korduvkasutusest ja tekitas vajaduse ühekordsete maskide ning muude kulukate turvameetmete järele. Filmiprojekte on Eestis vähe, mis ei soosi tingimata riskisurve. Ja kaastootmised ning võrgustumine toovad paratamatult kaasa rohkelt reisi- ja muude kulude, mille puhul soosib Eesti asukoht paraku peamiselt lendamist ja sedagi sageli ümberistumistega.

Alguks on siiski tehtud ja rohelisemaks muutumist ei näe tootjad praegu takistusena, vaid pigem paratamatuseks, mille pealekasvatav põlvkond lähtuvalt oma väärtustest nagunii kaasa toob. „Roeline käitumine ei peaks olema mingi eriasia, mis vääriliseks või tähekest, vaid algama juba filmiharidusest. Kiired lahendused pole jätkusuutlikud,“ rõhutab Johanna Maria Paulson.

Kõigi kontoripoolse lahenduste kõrval meenutab Paulson ka filmivaldkonna peamist hooba ühiskonda mõjutada – valiku kaudu, milliseid lugusid räägitakse. Maailma saab paremaks muuta ka filmi enda abil ja Stellar tootis koostöös aktivistist lavastaja Anna Hintsiga „Eesti lugude“ sarja raames palju kiita saanud dokumentaalfilmi „Homme saabub paradisi“, mis rääkis toiduraiskamise vähendamise. Film pälvis muu hulgas kodanikuühiskonna aasta tegijate tunnustamisel preemia aasta innustajana.

„Kõlapinna andmine on ehk isegi kõige olulisem,“ lisab Paulson. „Telesilinastus jõudis umbes 170 000 inimeseni, mis on lühidokumentaali kohta väga suur vaatajaskond. Arutelu jätkub ka kaks aastat hiljem.“

Rohepööre kultuuris on sama möödapääsmatu kui kultuur ise

Triin Pikk

TARTU 2024 PROGRAMMIINI ELU JA KESKKOND JUHT

Eesti kliima on Keskkonnaagentuuri ja juhtivate uuringute andmetel viimase kuue aasta jooksul soojenenud maailma keskmisest enam kui kaks korda rohkem. See on mõtlemapanev number ja punane tuli meile kõigile. Tõsist asjaolu kinnitavad soojad sügised, lumevabad talved ja kuumad suved. Peame ühiskonnana mõistma, et kliimamuutused on valdkonnaülelised ja meil on võimalust neist mööda vaadata.

Rohepööre on sisenenud meie igapäevaelu rütmi, meedia pealkirjadesse ja ka kultuurivaldkonda. Peame eelistama kõigis valikutes keskkonda, sest kui pole bioloogilist mitmekesisust, piisavalt hapnikku, magedat vett või süüa, pole elu ega kultuuri.

Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 loovkontseptsioon on Ellujäämise Kunstid, mille üks põhiväärustest on jätkusuutlikkus. Selle all mõistame keskkonnahoidlikku, sotsiaalset ja majanduslikku jätkusuutlikkust. Kultuuripealinna programm räägib teemadest, mis on olulised nii siin kui ka Euroopas. Kuidas ületada väljakutseid, nagu kliimakriis, vaimse tervise probleemid või kultuuri kättesaadavus? Tartu 2024 programmiga soovime neid katusuusi adresseerida ja leida koostöös partneritega lahendusi. Kultuur saab olla ühiskondlike muutuste eestvedajaks, see tähendab ka teenäitajaks ja mõtteviiside mudijaks keskkonnahoidlikkuses.

Kultuurisektoril on omad võimalused ja piirangud Euroopa

Keskkonnahoidlikult sündmuste korraldamiseks vajab valdkond teenusepakkujaid, kes tegelevad korduskasutuslahenduse pakkumisega.

Foto: Ketlin Jääts

Liidu, Eesti riigi ja kohalike omavalituste kliimaalaste eesmärkide elluviimisel. Kultuuripealinn annab oma panuse sihtide saavutamiseks 2021. aasta kevadel valminud Tartu 2024 keskkonnategevuste strateegilise raamistiku ja keskkonnahoidlike sündmuste juhendiga. Loodud materjalid seavad kultuuripealinna keskkonnategevused laiemasse, maailma ja Euroopa konteksti ning selgitavad olulisemaid suundasid.

Kõik sündmused keskkonnahoidlikuks

Oleme võtnud endale eesmärgiks korraldada koos partneritega kõik tiitliaasta programmi kuuluvad sündmused ühtsete keskkonnahoidlike põhimõtete järgi. See on midagi erilist, mida varem ei ole tehtud – 20 omavalitsust Lõuna-Eestis ehk veerand Eestit korraldab oma sündmusi ühtseid printsiipe järgides.

Kultuurikorraldajate elu hõlpsamaks tegemiseks annab Tartu 2024 keskkonnahoidlike sündmuste juhend lihtsaid näpunäiteid

kestlike valikute tegemiseks. Juhtnõõrid puudutavad valdkondi, millel on kõige suurem mõju sündmuse jalajäljele: materjalid ja ostud; toitlustus ja veekasutus; jäätmekäitlus; transport; energia- ja ressursitõhusus; arvestamine ümbruskonna ja kogukonnaga ning soovitusel kommunikatsiooniks. Usume, et iga kultuurikorraldaja saab alustada väikestest sammudest ja liikuda järjest keskkonnasõbralikuma sündmuse suunas.

Ühiste kokkulepete juurutamine nõuab järjepidevat tööd. Oleme korraldanud vähemalt kaks tosinat seminari, töötuba ja arutelu Tartu ja Lõuna-Eesti kultuurikorraldajate ning kohalike omavalituste kultuurispetsialistidega. Osaleme aktiivselt mitmel võrgustike kohtumistel, aruteluringides ja konverentsidel. Sellesse loetellusse kuulub kahtlemata ka kultuurikorraldajatele mõeldud rahvusvaheline Kultuurikompassi foorum „Kuidas muuta maailma keskkonnahoidliku kultuurikorralduse kaudu?“.

Tartu linn on lisanud keskkonnahoidlike sündmuste korraldamise juhendi oma kultuuritoetuste saamise tingimuseks. See tähendab veelgi laiemat keskkonnahoidlike põhimõtete kasutamist ka nendelt kultuurikorraldajalt ja organisatsioonidelt, kes otseselt Tartu 2024 programmiga seotud ei ole. Need on saavutused, mille üle oleme uhked.

Palju tööd on veel ees, et terve Lõuna-Eesti korraldaks sündmusi samadel põhimõtetel. Oleme senise pooleteise aasta pikkuse teekonna jooksul silmitsi seisnud erinevate õppetundide ja kitsaskohtadega, mis vajavad konkreetseid samme nii erasektorilt, kohalike omavalitsustelt kui ka korraldajalt.

Teenusepakkujad on oodatud

Keskkonnahoidlikult sündmuste korraldamiseks vajab valdkond teenusepakkujaid, kes tegelevad korduskasutuslahenduse pakkumise ja dekoorsioonide, mööbel või jätkusuutlikud energialahendused. Hetkel on meie Euroopa kolleegid selles valdkonnas meist sammukese ees. On suurepärane, et meil on olemas Ringo, Ringkarp, Pandipakend ja Tartu Loodusmaja, kes pakuvad korduskasutuslahendusi, kuid ruumi on veel palju rohkematele. Katmata on erinevad nišid, alustades kasvõi dekoratsioonidest, kaelapaeltest või erinevatest prügikastitiraamidest. Ja kes saab esimeseks Eestis, kes pakub festivalidele ja vabaõhusündmustele liigutatavat päikeseparki energiatootmiseks?

Tartu on Euroopa kultuuripealinn koos 19 Lõuna-Eesti omavalitsusega. See tähendab 20 omanõulist, mitmekesise looduse ja kultuuriga tegijat. Arusaadavalt on

Tartu 2024 keskkonnahoidlike sündmuste juhend katab paljusid valdkondi.

Foto: Silver Gutmann

erinevad piirkonnad keskendunud oma arengustrateegiates nende jaoks olulistele teemadele.

Nüüd on aeg, et teha hüpe edasi ka keskkonnahoidlikuma omavalituse suunas. Vaadata üle oma jäätmekäitluse, hangete, looduskeskkonna ja toiduga seotud määrused ja reeglid. Kultuurikorraldajatel on keeruline korraldada sündmusi keskkonnahoidlikult, kui praegune taristu ei võimalda kohaliku omavalitsuse piires jäätmeid liigiti käitlusesse suunata või kutsuda külalisi kasutama jalgrattaid ja ühistransporti. Tean, et need ei ole kerged väljakutsed, mida nipust lahendada.

Parim aeg sellega alustamiseks on täna

Keskkonnahoidlik kultuurikorraldus on mõtteviis, mis saadab sündmust ideefaasist elluviimiseni. See nõuab kultuurikorraldajalt harjumuspäraseid muudatusi välja astumist, loovust, süvenemist ja uute süsteemide tundma õppimist. Meil on suurepärased näi-

teid Eestist – Viljandi Folk, I Land Sound, Intsikurmu –, kes tõestavad, et saab teisiti.

Sageli unustame, et meie oleme need, kes korraldavad peo, ja seega on meil võimu teha ise jätkusuutlikke valikuid ning suunata ka külalisi neid tegema. Igaüks meist saab olla maailma muutja. Esialgu piisab väikestest sammudest ja lubadusest olla iga kord veidi parem keskkonna suhtes. Keskkonnahoidlikum kultuur on meie kõigi eesmärk. Seda on võimalik saavutada koostöös üksteiselt õppides ja teineteisega kogemusi jagades. Tartu 2024 juhendid ja abimaterjalid on kõigile kättesaadavad, valmis kasutamiseks kõikjal Eestis.

Viidatud materjalid

Keskkonnaagentuuri uudis: keskkonnaagentuur.ee/uudised/varske-kliimaraport-annab-tugevaima-hoiatuse-ja-rohubat-vajadust-kiirendada-kliimamuutuste

Kultuuripealinnad on osa Loov Euroopa programmist.

Kestliku ürituse korraldamise juhend ja kontrollnimekirjad

Tartu 2024 keskkonnastrateegia

Uus mobiilsustoetus Culture Moves Europe

Kristiina Urb

LOOV EUROOPA KULTUUR EESTI

Loov Euroopa uus mobiilsustoetus pakub kunstnikele, loojatele ja kultuuritöötajatele reisisuutlust nende valitud rahvusvaheliste projektide elluviimiseks ning valdkonda rõõmustab kindlasti uudis, et esimene taotlusvoor on nüüd avatud. Uus meede põhineb varasema piloodi i-Portunus tulemustel. i-Portunus eelnes programmile Culture Moves Europe aastatel 2018–2022. Programmi Culture Moves Europe eelarve aastateks 2022–2025 on 21 miljonit eurot, mis võimaldab umbes 7000 kunstnikul, loojal ja kultuuritöötajal minna välismaale ametialaseks arenguks

või rahvusvaheliseks koostööks, kaasprodutseerida, kaasluua ja oma teoseid uuele publikule esitleda.

Culture Moves Europe ühendab kunstnikke, loojaid ja kultuurispetsialiste riikidest, mis osalevad Loov Euroopa programmis. Mobiilsustoetus on eelkõige keskendunud uute, valdkonnas alles toimetama hakkavate loojate toetamisele. Grante antakse individuaalsetele loojatele ja kultuuritöötajatele, kes plaanivad reisi pikkusega 7–60 päeva, või rühmadele, mis koosnevad kuni viiest inimesest ja plaanivad reisi pikkusega 7–21 päeva. Kandideerimiseks peab taotleja olema vähemalt 18-aastane ja elama seaduslikult Loov Euroopa programmis osalevas riigis. Ukrainas seaduslikult elaval

taotlejal on erandkorras võimalus taotleda otse virtuaalse mobiilsuse stipendiumi.

Taotlusi jagatakse jooksvalt ehk taotlusperiood on suhteliselt pikk ja projektide hindamised toimuvad iga kuu lõpus. Esimene voor on avatud kuni 31. maini 2023 kell 23.59 CET (Kesk-Euroopa aja järgi). Edukatel taotlejal on projekti lõpetamiseks aega üks aasta alates toetuslepingu allkirjastamise kuupäevast. Avatud esimene individuaalsete mobiilsustoetuste voor on suunatud järgmistele sektoritele: muusika, kirjanduse tõlkimine, arhitektuur, kultuuripärand, disain ja moedisain, kujutav kunst ja etendus-kunst. Programmi haldab Goethe Instituut ja toetuse taotlemine toimub nende veebikeskkonnas gap-online.goethe.de/en-US.

Foto: Culture Moves Europe

Foto: Kultuurimälestiste registri fotokogust, autor Jaan Vali 1999

Aruküla mõis aastal 1999. Praeguseks on see kenasti renoveeritud. Kliimasõbralikum on säilitada, parandada, taaskasutada ja kohandada kui lammutada ja uut luua.

Kultuuripärandi ja kliimamuutuste vastastikune mõju

Liina Jänes

Foto: Kadri Purje

Euroopa Liidu ekspertrühm avaldas esimest korda raporti kliimamuutuste mõjust kultuuripärandile: „Kultuuripärandi vastupanuvõime suurendamine kliimamuutuste suhtes – Euroopa roheline kokkulepe ja kultuuripärand“. Lähemalt kirjutab Kultuuriministeeriumi muinsuskaitseõunik Liina Jänes.

28 riigi ekspertidest koosnevale rühmale anti ülesanne uurida kultuuripärandi rolli Euroopa rohelises kokkuleppes ja teha kindlaks vajakajäämised kultuuripärandi valdkonnas kliimamuutuste kontekstis. Eestist osalesid

töörühma töös ICOMOS Eesti esimees Ave Paulus ja Kultuuriministeeriumist mina. Kogutud teave on šokeeriv: kultuuripärandit kahjustavad kliimamuutused, mille kiirus ja ulatus on enneolematu. Sellele vaatamata ei ole Euroopa Liidu liikmesriigid kehitanud asjakohast poliitikat ega tegevuskavasid nende kahjustuste leevendamiseks. Ekspertühmas osalenud 28 riigist ainult 12 märkisid, et neil on kultuuripärandi kliimamuutuste poliitika esindatud.

Kuidas kliimamuutused pärandit mõjutavad?

Kliimamuutused ohustavad otseselt ja kaudselt kõiki kultuuripärandi vorme, olgu tegu arheoloogiapärandi või ehitistega, maastike või muuseumikogudega. Kõige ilmsem on oht, mida põhjustavad äärmuslikud ilmastikunähtused, nagu paduvihmad, pikad kuumalained, põuad, tormid, merevee taseme tõus ja nende vahetud tagajärjed: üleujutused, metsatulekahjud ja erosioon. Lisaks järkjärgulised või aeglaselt muutused: temperatuuri tõus, niiskustaseme kõikumine, rohked külmumis- ja sulamistsükliks jms, mis kahjustavad materjale ning suurendavad vajadust restaureerimise ja konserveerimise järele. Üha tõenäolisem on mikroorganismidest tingitud bioloogiline lagunemine näiteks

hallituse ja vetikate leviku või kahjurite tõttu. Kuigi mõju on järjest ilmsem, on olnud raske sõnastada otseselt seost kliimamuutuste ja pärandi vahel. Eriti keeruline on sõnastada kliimamuutuste mõju vaimsele pärandile või siseruumides asuvale pärandile, nagu muuseumide, arhiivide ja raamatukogude kollektsioonid.

Kuidas pärand saab aidata kliimakriisi lahendamisele?

Kultuuripärand ei ole üksnes ohver. Pärand võib pakkuda lahendusi, mis aitavad Euroopal muudatada rohelisemaks ja kliimaneutraalsemaks maailmajaoks. Kuigi teadusuuringuid on tehtud veel vähe, on olemas esimesed andmed ajalooliste hoonete rollist madala süsinikuheitmega majanduses. Näiteks tõendavad Norra teadlaste tehtud uuringud, et hoone renoveerimisel kasutatavate materjalide süsinikuheidete on umbes 1/3 uue hoone materjalide heitmetest. Ka Soome teadlaste uuring „Lammutada või remontida?“ näitas, et kui eesmärk on kasvuhoonegaaside vähendamine, seisneb tuleviku ehitamine renoveerimises, mitte lammutamises ja uue ehitamises.

Raport toob välja vajaduse arvestada ehituspoliitika otsuste tegemisel hoonete kasutusaegse energiatarbe asemel kogu elukaart, st alates ehitusmaterjalide tootmisest ja transpordist kuni

elutsükli lõpuni, ning võtta arvesse ka hoone paiknemist asustumustriis. Nii tehakse jõuame järeltulele, et vanad majad ei ole mitte rohepöörde probleem, vaid lahendus. Kliimasõbralikum on säilitada, parandada, taaskasutada ja kohandada kui lammutada ja uut luua. Seda sõnumit tuleks laiendada levitada.

Milline on selle raporti praktiline väärtus?

Ekspertühm kogus kokku 83 parimate tavade näidet, mis osutavad kultuuripärandi pakutavate lahenduste potentsiaalile kliimamuutuste kontekstis ja on heaks inspireerivaks. Samuti koostati kõikide tasandite poliitikakujundajatele poliitikasoovitused, millest üks olulisemaid on kultuuripärandi loimimine kliimamuutuste-alasesse poliitikasse ELi ja liikmesriikide tasandil.

Kokkuvõttes leidsid raporti koostajad, et kuigi meil puudub ülevaade kuludest, mida põhjustab kliimamuutuste mõju Euroopa kultuuripärandile, on tegutsemise kulud väiksemad kui need, mis tekivad tegevusetusest.

Täielik aruanne koos juhtumiuuringute üksikasjaliku ülevaatega on kättesaadav Euroopa Liidu Väljaannete Talituse veebisaidil.

Kultuuripärandi hoidmine ja kaitse on osa Loov Euroopa programmist.

Loov Euroopa lühiuudised

Perform EU

Selle konkursiga valitakse välja üks projekt, mis toetab vähemalt 35 projekti maksimaalselt 36 kuu jooksul kõigist etenduskunsti sektoritest, allsektoritest ja erialadest (välja arvatud elava muusika esitused). Vähemalt 70% toetuse summast tuleks kulutada avatud konkursil valitud projektide toetuse elluviimiseks. Taotlusvooru eelarve on 3 000 000 eurot ja toetus on eelarvepõhine (tegelikud kulud koos ühikumaksumuse ja kindlasummaliste elementidega). Kulud hüvitatakse toetuslepingus fikseeritud rahastamise määras (max 90% abikõlblikest kuludest).

Taotluste eesmärk peab olema etenduskunsti piiriülese levi ja säästva, kaasava, õiglase ja uuendusliku digitaalse levi toetamine. Seetõttu peavad taotlejad näitama, et nad toetuvad 2020. aasta detsembrist kuni 2021. aasta juunini ellu viidud pilootprojektile, mis pakkus artistidele, festivalidele ja ettevõtetele ringreisivõimalusi ning kohti oma programmide mitmekesistamiseks ja rahvusvahelistumiseks.

Samuti peavad taotlejad käsitleda etenduskunsti sektorite (v.a elava muusika) väljakutseid ja vajadusi ning püüdma vähendada ebavõrdsust ja tasakaalustamatust piiriülese ringreisimises ja etenduskunsti digitaalsel levitamisel.

Taotluste esitamise tähtaeg oli 8. november 2022 kell 17.00 Brüsseli aja järgi.

Music Moves Europe

Music Moves Europe toetab jätkusuutlikku muusikalevi, keskendudes elavale muusikale. Koosõlas MME üldesõnadega on meetme eesmärk suurendada Euroopa muusikasektori konkurentsivõimet, innovatsiooni ja mitmekesisust. Selle konkursi eesmärk on valida üks konsortsium, kes suudab edendada konkurentsivõimet, innovatsiooni ja mitmekesisust paljudes Euroopa muusikasektori organisatsioonides, sh rahalise toetuse pakkumise.

Taotlused peavad sisaldama kahte eraldiseisvat, kuid omavahel seotud tegevust: 1) finantsstoetuskava, millega jagatakse raha elava muusika sektoris tegutsevatele kolmandatele isikutele; 2) elava muusika sektorile kasulik tegevuste programm eesmärgiga suurendada nende võimekust. Loodava toetuskava raames tuleb korraldada vähemalt kolm finantsstoetusvooru, mille käigus jagatakse raha järgnevatel ettevõtluse arendamise teemadel: otseülekanne, muusikakoha (*music venue*) koostöö, muusika eksport.

Selles voorus valitakse välja üks projekt, mille on esitanud organisatsioonide konsortsium ja mis vastab tegevuste korraldamise eest, mis jõuaksid muusikasektori sidusrühmadeni (organisatsioonid ja/või üksikisikud) üle kogu Euroopa.

Taotluste esitamise tähtaeg on 12. jaanuar 2023 kell 17.00 Brüsseli aja järgi.

Koostööprojektide tulemused

Selgusid kultuurikoostöö taotlusvoorude tulemused, kus kaks Eesti organisatsiooni said toetust oma ideede elluviimiseks juhtpartneritena. European Music Managers Alliance MTÜ vastutada on Euroopa muusikamanageride kasvu ja võrgustumisprogramm, toetust said nad väiksemahuliste projektide taotlusvoorst. Tallinna Ülikool sai keskmise suurusega projektide taotlusvoorst toetust projekti „Movement, Digital Intelligence and Interactive Audience“ elluviimiseks.

Partneritena said toetust veel European Music Managers Alliance MTÜ, MTÜ Eesti Kaasaege Kunsti Muuseum, Tartu linn, sihtasutus Tartu 2024, sihtasutus Vaba Lava, Sõltumatu Tantsu Ühendus kahes projektis, OÜ Päike ja Pilv, sihtasutus Eesti Tantsuagentuur ja mittetulundusühing Eesti Arhitektuurikeskus. Kokku said Eesti organisatsioonid toetust 1 081 574,49 euro ulatuses ja taotlemise edukusprotsent oli 24,21%.

Palju õnne kõigile ja edu oma ideede elluviimisele! Uus koostööprojektide taotlusvoor avati 17. novembril tähtajaga 23. veebruar.

Euroopa kirjandusteoste ja kirjanduslike tõlgete levi

Loov Euroopa 2014–2020 kirjandustõlke rahastamiskeskus on toetanud ligi 400 projekti enam kui 40 erinevast riigist ja enam kui 3000 Euroopa kirjandusteoste tõlget. Selle valdkondliku meetme eesmärk on arendada lugejaskonda ja stimuleerida ilukirjandusteoste ringlust Euroopas, toetades mitte ainult tõlkimist, vaid ka avaldamist, levitamist ja reklaamimist. Nüüd on ilmunud uus dünaamiline ja interaktiivne arhiiv „The playbook of literary translation projects – Excerpts from books translated and published with the support of the Creative Europe Culture programme“, mis sisaldab katkendeid tänu sellele toele tõlgitud ja avaldatud raamatutest.

Foto: kuvatõmmis

Eesti mänguarendust tuleks võtta tõsiselt

Rainer Peterson

PODCASTI „PUHATA JA MÄNGIDA“ SAATEJUHT

Foto: erakogu

„Kas oled kuulnud, et mängutööstuses liigub tänapäeval rohkem raha kui filmitööstuses?“ – lause, millega ei tahaks enam ühtegi mänguteemalist artiklit alustada, aga kahjuks vähemalt Eesti kontekstis peab. Suurim viga, mida ilmselt tehakse, on lükata mängud puhtalt tehnoloogiavaldkonda. Eestis on mängu tehtud erineval tasemel umbes üle kolmekümne aasta, kuid ikka veel tundub see enamikule mingi müstilise maailmana ja mängud tunduvad õhust materialiseeruvat. Parimal juhul teatakse, et „mingid tüübid“ seal arvuti taga „midagi“ nokitsevad ja „kuskile“ saadavad. Ju lastele. Siiski on siin tekkinud üsna elujõuline ja mitmekülgne skeene, kes teeb nii väikesed kui ka suuri mängu, kuid kellest suuremal osal eestlastest aimugi pole.

On tõsi, et mängud nõuavad tehnilist oskust ja teadmisi, kuid viimaste aastatega on see nõue viidud üsna madalaks. Kui veel kümme-viisteist aastat tagasi tuli mängu tegemiseks kõigepealt leiutada virtuaalne kaamera ja siis süsteemid, mis maailma selle ees näitaksid, on nüüd kümneid erinevaid tasulisi ja tasuta mängumootoreid, mis teevad alustamise oluliselt lihtsamaks. Internet on meil avali ja täis juhendeid ning mõõduka püsivuse juures on võimalik ühel inimesel valmis teha mäng, mida pole häbi müüa ei arvutil ega konsoolidel. Otse loomulikult ei räägi me sellistest mastaapidest nagu „Call of Duty“ või Ubisofti „Assasins Creedi“ seeriad, kus ühte mängu teevad tuhanded inimesed aastaid.

Rahapuudus kummitab

Seega ongi ka Eesti mänguarendustiimid üsna pisikesed, enamik koosneb vähem kui kümnest täiskohaga töötajast. Aga isegi sellise väikese tiimi jaoks on vaja pikaajalist investeeringut, sest mänguarendus on aeganõudev töö. Paradoksaalselt pole vahet, kas tegemist on suure või väikese mänguga, pole haruldane, et mängu valmimiseks läheb viis kuni seitse aastat, lihtsalt tulemuse mastaap ja kulunud raha on veidi erinevad. Aga ka väikestel Eesti tiimidel, kelle kuld on võrdlemisi väikesed, on ikka veel väga raske oma projektidele rahastust leida. Suurem osa on leidnud kas muud vabakutselist tööd, teevad allhankena mänguarendust teistele või arendavad südameprojekti hobina. See muidugi pole eriti jätkusuutlik, pikendades valmimist veelgi ja nii mõnigi mäng on jäänud selle tõttu ilmutama. Ülejäänud Euroopas on lahendusena loodud palju eraldi fonde ja toetusi.

Näiteks Soomes on võimalik läbi riigiasutuse Business Finland saada mängude või mänguarenduse vajalike tööriistade tegemiseks kuni 1,2 miljonit eurot kombineeritud laenu ja toetusena ning seda ilma loomingu õigustest loobumata. Ja see on kandnud ka vilja. Soome mängufirmad avaldavad sadakond uut mängu igal aastal kõigil mänguplatvormidel ja kõigest kokku alla 4000 töötaja puhul jäi isegi pandeemia aegu kasuminumber miljardi euro juurde. See ei ole väike summa, aga oleks tehtav ka Eestis. Rootsist võib leida mängukollektiivi Spelkollectivet, mis pakub majutust, igapäevaseid sööke, töruume ja natuke kollektiivset tegevust ning mentorlust väga madala hinna eest kuni aastaks. Seal sündis ka näiteks Eesti tiimi „Death and Taxes“. Ja need on vaid mõned näited lähimbrusest.

Aga miks Eesti ei ole siiani mänguriik nagu Soome või Rootsi, kuigi näiteks meie suurim edulugu Skype sai alguse seltskonnast, kes töötasid Blue Moon Software'is, mis andis välja „SkyRoadsi“-nimele pusleplatvormeri, mida siiani retroskeenedes hea sõnaga mäletatakse? Ilmselt oli toonase arvutikaug Eesti ärimehe veenmine mingit abstraktset arvutivarki toetama veel keerulisem kui praegu ja mängud saidki nii halva

Foto: Kuvatõmmis mängust

maine, et pärast „SkyRoadsi“ on tükk tühja maad ning tõsisemad üritajad tulid uuesti 2010. aasta alguses.

Aga suurem jää murdus, kui 2013. aastal ilmus kolme inimese tehtud „Teleglitch“ ja sellest sai isegi maailma mastaabis vaieldamatu indie-hitt, mida praeguseks on SteamDB andmeil mänginud kuni 4,3 miljonit (!) inimest. 2013 oli indie-mängude liikumine üle maailma üsna lapsekingades ja pealtvaates üliirase kiire tulistamine midagi sellist, mida polnud arvutimaailmas sellisel kujul ammu nähtud. See edu andis kindlasti kohalikule skeenele julgust ja buusti. Samal ajal algasid ka esimesed mängutegemise kursused ja õppesuunad, mis praegu on levinud nii Mainorisse ning Tartu Ülikooli kui ka Tartu Kõrgemas Kunstikooli Pallas. Veidral kombel saaks siin välja tuua EKA, kellel siiani pole ühtegi mängu või mängugraafikat puudutatavat kursust.

Edukaid mängu on mitmeid

Kuigi vahepeal ilmus kümneid väiksemaid mängu, siis suurima eduloona võib välja tuua Creative Mobile'i kui Eesti suurima mobiilmängude arendaja. Pärast kümneid väiksemaid mobiilmänge õnnestus neil läbi lüüa kiirendusmängude seeriaga „Drag Racing“, mida siiani on installitud vähemalt 400 miljonit korda. Lisaks kümnete uutele mobiilmängudele on nad praeguseks arendanud ka ühe suurima VR-mängu „Into the Radius“, mis toob „Stalker“ stiilis postapokaliptilise maailma erinevatesse peaseadmetesse ja mis

isegi pärast aastaid ilmumist on iga kümne kohustusliku VR-mängu nimekirjas.

Ilmselt siiski vaieldamatult edukaim Eesti mäng siiani on „Disco Elysium“. Selle ajalugu on veidi erinev kõigist teistest kohalikest. Maailma, millel see põhineb, on Robert Kurvitz ja ülejäänud ZA/UMi seltskond arendanud juba 15 aastat. Esialsed plaanid olid suured, raamat „Püha ja õudne lõhn“ pidi olema esimene kuuekuni seitsmeosalisest tervikust ning „Disco Elysium“, algselt „No Truce With the Furies“, alles esimene ja väike osa mängudeseriast. Aga aeg läks aina edasi ja mingil hetkel tundus, et kõik, kes Eestis vähegi mängutegemist mingist otsast mõistavad, töötasid selle kallal. Vahepeal lisandusid ka erinevad rahastajad – esialgu välja kuulutatud Ameerika mängupood Humble Bundle kodus ning asendus Margus Linnamäe ja Kaur Kenderi rahadega. Osaliselt koliti stuudio ka Londonisse. Järgnes mitu edasilükkamist, kuid kui mäng lõpuks välja tuli, selgus, et see oli ootamist väärt. Suurem osa mänguvaljaandeid valisid selle oma 2019. aasta mänguks. See jõudis isegi Time Magazine'i kaanele kui kümnendi parimate mängude esindaja. Hetkeseisuga on see müünud kuni 2 miljonit koopiat. Olgugi et see jääb näiliselt alla „Teleglitchi“ numbritele, on tegemist täismänguga, mis sõltuvalt platvormist maksis täishinnaga vähemalt kaks korda rohkem.

Aga pinna all käärib. Selgub, et just mängu valmistamiseks raha toonud inimesed ajasid minema

loovinimesed. Detaile hakkab lahendama kohus ja sellest saame veel kuulda. Ilmselt on see üks märkidest, et kuigi meie mänguarendajaid on saanud juba edu, pole siin kollektiivset kogemust oma õiguste ja loomingu kaitsmisel selles valdkonnas ja see on probleem, mida Soome stiilis rahastusega ilmselt poleks tekkinud.

Aga kui kogu taust kõrvale jätta, siis on „Disco Elysiumi“ edu toonud palju värsket hingamist kohaliku mänguskeenesse. Väiksemaid hitte, nagu „Haiku, the Robot“ ja „Death and Taxes“, on tulnud mitu, inimesed, kes aitasid „Disco Elysiumile“ kaasa, teevad nüüd enda mängu või kaasa suurtes väljamaa stuudiotest.

GameDev koolitab ja toetab

Huvitav seik Eesti mänguarendusest on veel see, et kuigi tegijaid leidub, siis pikka aega nokitsesid kõik omaette nurgas. Pigem isegi hoiti saladusena, mida ja mitmekesi tehti ning kes seda rahastas. Ka kõik siinsed müüginumbrid on hinnangulised ja põhinevad avalike baasidel, mis lahkavad mänguplatvormi Steam kasutajainfot, sest suur osa arendajaid pole kunagi avaldanud, kui palju nad tegelikult müünud on. Ilmselt ei tea paljud, et Tallinna stuudio Fox3D ja Ringtail teevad aastaid graafikat suurtele mänguseeriatele nagu „Call of Duty“ või „Star Wars: The Old Republic“. Seda kommunikatsiooniprobleemi lahendama on loodud organisatsioon GameDev Estonia. Nende korraldatud üritused, koolitused koostöös stuudiotega ja abi erine-

vate toetuste taotlemisel on juba aidanud kaasa mitme tiimi tööle, kuid selle vilju näeme päriselt ilmselt paari aasta pärast. Kindlasti on see alles algus, kuid parema tuleviku suunas.

Rohkem julgust ja eesti keelt

Aga mida oleks Eesti mänguarenduse skeenel vaja? Kindlasti rohkem julgust. Nagu mainitud, on arendus lihtsam kui kunagi varem, aga silma paistavad need, kellel on julgust küsida raha, näidata, mida ja kuidas nad teevad, ning rääkida ja inspireerida oma mängude ja lugudega ka teisi. Julgust oleks vaja ka investoritel. Mingil põhjusel leiavad rahastust väärtusetute NFT-de müügiplatvormid ja järjekordne uusversioon kuuekümne aasta Eestis komöödiast, aga lõbus arkaadimäng, millel on potentsiaali saada järgmiseks indie-hitiks ja mis vajaks võrdluses kümme korda vähem raha, kuid lihtsalt rohkem aega, ei saa kuskil jutule. Lisaks riiklikult nende mängude valmimise toetamisele tuleks toetada ka välismaiste mängude eestikeelseks muutmist. Kõik need mängud, millest olen rääkinud, on ingliskeelsed. See ei ole suuremale osale mängijatest probleem, kuid aitaks muuta mängud palju paremini meie igapäevase kultuuri osaks, sest kõigil meist, sõltumata vanusest, on mingi seade, mis mängu jooksub. Mängude tõlkimine pole lihtne, seega on selge, et see ei tasu ära, aga riigi toel oleks võimalik, et vähemalt osagi nendest eesti keelde jõuaks.

Eesti mänguarendus on parimas kohas, kus see kunagi on olnud. GameDev Estonia andmeil on Eesti mängutööstuse käibe kasv aastatel 2020–2021 olnud 20%. Arvestades, et mänguarenduse tööstus arvustuslikult umbes 300 inimest, on 50 miljonit eurot käivet väga hea tulemus. Siin artiklis on ka palju käimasolevaid edukaid projekte ja stuudioid veel mainimata, aga meil on haridus, meil on tegijad, meil on ideed, aga oleks vaja vaid väikest organiseeritud tõuget, et olla tervikuna maailmaklass, ning ideaalis ei peaks igat mänguteemalist artiklit alustama kokkuvõttega videomängude ajaloost ja need ei oleks huvitavad ainult siis, kui mängud on kohutavalt palju raha teeninud.

Programm Loov Euroopa MEDIA toetab ka mänguarendust.

